

**HELSINGIN YLIOPISTON
TAIDEHISTORIAN
VEISTOKUVAKOKOELMA**

Helsingin yliopiston TAIDEHISTORIAN VEISTOKUVAKOKOELMA

TEKSTI: ANNA LUHTALA, PÄIVI RAINIO, PIA VUORIKOSKI. TEKSTIN TARKISTUS: VILLE HAKANEN.

Helsingin yliopistomuseon hoidossa olevat kipsiveistuskokoelman veistokset ovat ilahduttaneet päärakennuksen käyttäjiä jo vuosikymmenet. Kokoelma tunnetaan myös nimellä taidehistoriallinen veistokuvakokoelma, sillä veistoksia käytettiin ja käytetään edelleen taide-opetuksessa. Taidehistorian oppiaine hallinnoi kokoelmaa ennen sen siirtymistä Yliopistomuseon hallintaan vuonna 2014.

ENSIMMÄISET HANKINNAT VUONNA 1843

Ajatuksen yliopistolle hankittavasta kipsiveistuskokoelmasta esitti ensimmäisenä Keisarillisen Aleksanterin yliopiston klassisen filologian apulainen Nils Abraham Gyl-dén (1805–1888), joka innostui antiikin taidekokoelmista Saksaan vuonna 1834 suuntautuneella opintomatkaltaan. Yliopiston konsistori ei kuitenkaan lämmennyt ajatukselle. Varat ensimmäisten teosten hankintaan saatiinkin ylioppilaiden järjestämän rahan-keräyksen turvin. Keräys aloitettiin vuonna 1843 ja kertyneillä varoilla hankittiin Pariisista veistuskopiot teoksista Laokoon-ryhmä, Belvederen Apollo ja Versailles'n Artemis. Veistokset saapuivat Suomeen kesällä 1845 ja niitä esiteltiin yleisölle 27.10.1845 avatussa näyttelyssä, joka oli Suomen kaikkien aikojen ensimmäinen julkinen taidenäyttely. Näyttely, jossa oli mukana myös belgialaisen taidekauppiaan maalauksia, oli esillä yliopiston Piirustussalilla. Piirustussali sijaitsi tuolloin sittemmin

KUVA: HELSINGIN YLIOPISTOMUSEO.

Carl Gustaf Estlander.

puretussa, C. L. Engelin suunnittelemassa rakennuksessa yliopiston päärakennuksen korttelissa Fabianinkadulla.

KOKOELMA KARTTUU

Kokoelma karttui sittemmin estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori Carl Gustaf Estlanderin (1834–1910) aloitteesta. Nyt yliopiston konsistori myönsi veistoshankkeelle rahoituksen. Ensimmäiset uudet hankinnat tehtiin Ranskasta vuonna 1871 yliopiston Piirustussalin opettajan Adolf von Beckerin (1831–1909) avustuksella. Becker oli tuolloin virkavapaalla ja asui Pariisissa, ja pystyi käymään katsomassa ostettavia veistoksia itse ja valvomaan niiden lähetystä Suomeen.

Professori Estlanderin laatima luettelo antiikin kipsiveistoksista ilmestyi vuonna 1876. Siinä hän kertoo niiden originaaleista ja kopioiden hankintapaikoista sekä hankintakustannuksista. Suomessa veistokset kokosi ja viimeisteli kuvanveistäjä Carl Eneas Sjöstrand (1828–1906).

Hankintoja jatkoi pienen tauon jälkeen taidehistorian ja estetiikan dosentti Johan Jacob Tikkanen (1857–1930). Hän hankki Italian-matkallaan vuonna 1883 kokoelman ensimmäiset renessanssiajan veistuskopiot. Tikkanen oleskeli 1880-luvun lopulla usean vuoden Keski- ja Etelä-Euroopassa. Hän kävi vilkasta kirjeenvaihtoa Estlanderin kanssa ja teki näiden keskustelujen pohjalta hankinnat Berliinistä ja Firenzestä. Renessanssikipsien kokoelma on hankittu Tikkanen asiantuntemukseen luottaen. Kaiken kaikkiaan hän teki kokoelman eteen ahkerasti työtä miltei vuoden ajan.

KUVA: TIMO HUUILINNA, HELSINGIN YLIOPISTOMUSEO.

Kuros-veistoksen pää.

Estlander oli pyytänyt Tikasta veistostenhankintatehtävään, ja hän otti sen innostuneena vastaan, sillä kokoelman oli tarkoitus toimia apuna taidehistorian opetuksessa.

Helsingin yliopiston veistokuvakokoelman renessanssiosuuden muodostumiseen vaikuttivat Estlanderin ja Tikkanen taidehistoriallinen suuntautuminen, teosten saatavuus sekä lopuksi määrärahan suuruus. Kipsikokoelma muodosti yhden osan opetusmateriaalista, joka seuraavien vuosikymmenten kuluessa laajeni ja monipuolistui. Samanlaisia veistuskokoelmia hankittiin 1800-luvulla lukuisiin muihinkin Euroopan yliopistoihin. Niillä oli pedagogisen merkityksen lisäksi myös statusarvoa. Veistuskokoelman hankkiminen on konkreettinen osoitus siitä, että taidehistoria pyrki Suomessa samaan asemaan, mikä sillä oli muiden maiden, erityisesti Saksan yliopistoissa.

TÄYDENNYKSIÄ VEISTOKUVAKOKOELMAAN

Lopullinen veistokuvakokoelma käsitti 75 antiikin, 52 renessanssin, kolme varhaiskristillistä sekä kaksi aasialaista veistuskopiota. Aasialaiset- ja kolme renessanssiajan veistospäätä saatiin lahjoituksena vuonna 1890 kuvanveistäjä Walter Runebergiltä (1838–1920). Viimeinen hankinta tehtiin vuonna 1912, kun kokoelmaan ostettiin kopio Huittisten hirvenpäätä. Hirvenpäätä esittävä kiviveistos löytyi vuonna 1903 Huittisten Palojoelta Malmin torpan perunamaasta. Sen kipsikopio on ainoa suomalainen teos yliopiston kipsiveistuskokoelmassa.

Professori, taidehistorioitsija Christoffer H. Ericsson (1920–2009) lahjoitti taidehistorian oppiaineelle Kööpenhaminan Glyptoteekista ostamansa votiivireliefin vuonna 1984, arkaaisen kuros-veistoksen pään syyskuussa 2001 sekä Athene Lemnian kipsijäljennökset.

Belvederen Apollo Kansalliskirjaston lukusalissa 1800-luvun lopulla.

Kipsiveistoskokoelma siirrettiin päärakennuksen vanhan puolen ylimpään kerrokseen sotien jälkeen.

ESILLÄ YLEISÖLLE JO VUODESTA 1845

Monet tuntevat kipsiveistokset nimenomaan päärakennuksen vanhalta puolelta, mutta ensimmäisen kerran veistoksia esiteltiin yleisölle yliopiston Piirustussalilla vuonna 1845. Ensimmäiset veistokset siirrettiin tullikamarilta kesällä 1845 yliopiston rehtorin määräyksestä kirjastolle. Näytteillepanokomitea, johon kuuluivat kirjastonhoitaja A. Blomqvist, professori N. A. Gyldeń sekä piirustuksenopettaja P. Kruskopf totesivat kirjaston sopimattomaksi veistosten sijoituspaikaksi kosteuden ja hienon pölyn takia, siksi veistokset siirrettiin Piirustussaliin.

Seuraavaksi veistokset sijoitettiin vuonna 1869 Senaatintorin laidalle valmistuneeseen laboratorio- ja harjoitussalirakennus Arppeanumiin. Siellä avattiin 20. toukokuuta 1873 veistosnäyttely, jossa esiteltiin yliopiston uusi antiikin kipsiveistoskokoelma. Veistokset muuttivat sitten hetkeksi yliopiston päärakennukselle ja takaisin Arppeanumiin, johon niille oli kunnostettu antiikin maailmaan viittaavat tilat rakennuksen toisesta kerroksesta 1890-luvulla. Kokoelman ensimmäiset kolme veistosta olivat pitkään yliopiston kirjastossa. Vanhoissa Helsinki-oppaissa mainitaan veistokuvakokoelma Arppeanumissa yhtenä tärkeänä vierailukohteena pääkaupungissa.

Arppeanumin tilat kävivät 1900-luvun puolella ahtaiksi, ja veistokset siirrettiin vuonna 1937 päärakennuksen pohjoiseen yhdyskäytävään. Siellä ne säilyivät vahingoittumattomina myös jatkosodan pommituksessa ja sitä seuranneessa päärakennuksen tulipalossa helmikuussa 1944. Myöhemmin kokoelma siirrettiin taidehistorian oppiaineen tiloihin ja päärakennuksen porrasaulaan eli vestibyyliin. Veistoksia oli sijoitettu myös taidehistorian Sirenia-kirjastoon, joka toimi päärakennuksen neljännen kerroksen eteläpäädyssä.

Kulttuurihistoriallisesti arvokas kokoelma siirrettiin Yliopistomuseon johdolla pois päärakennuksesta vuosina 2019–2021 tehdyn rakennuksen peruskorjauksen tieltä. Veistosten kuntokartoitus varmisti niiden tarvitsevan kipeästi konservointia. Pääosa kokoelmasta siirrettiin säilytykseen Museoviraston Kokoelma- ja konservointikeskukseen, jossa veistosten konservointikin suoritettiin. Osa parempikuntoisista veistoksista sijoitettiin suoraan Topelia-rakennukseen, minne taidehistorian oppiaine muutti vuonna 2019. Konservointitöiden valmistuessa kipsiveistoksista suurin osa siirrettiin takaisin päärakennukseen, sen käytäville ja vestibyyliin.

ARVOKASTA JA HARVINAISTA KULTTUURIHISTORIAA

Vastoin yleistä virhekäsitystä antiikin Kreikan ja Rooman marmoriset veistokset ja temppelit eivät olleet valkoisia, jollaisina ne myöhemmin arkeologisissa kaivauksissa löydettiin. Ajan virta oli huuhtonut pois pigmentit, joita yleisesti käytettiin antiikin aikana. Temppelit olivatkin koreasti maalattuja ja veistoshahmot eläväsien hehkuvia. Osassa löydettyjä antiikin veistoksia on ollut pigmenttejä hieman paremmin säilyneinä, kuten ruskeaa väriä hahmojen hiuksissa. Tämä on huomattu jo 1800-luvulla, jolloin elettiin kipsiveistuskopioiden kulta-aikaa. Veistuskopioihin sävytettiin häivähdys esikuvaveistosten pig-

Taidehistorian laitoksen kirjasto vuonna 1978.

menttejä. Veistosten pintoja myös patinoitiin. Helsingin yliopiston kokoelmassa veistosten pigmentit ja patinat ovat harvinaisen hyvin säilyneitä. Konservoinnissa olikin tärkeää kunnioittaa alkuperäisiä pintakäsittelyitä. Myös vanhat, jo historialliset korjaukset jäivät osin näkyville.

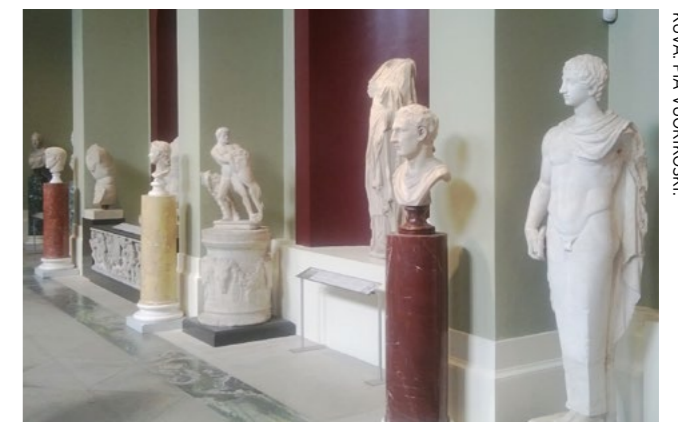
Yliopiston taidehistoriallisen kipsiveistoskokoelman esikuvana olivat usean eurooppalaisen yliopiston vastaavaanlaiset kokoelmat, joita on edelleen olemassa myös muilla yliopistoilla. Kopiokokoelmat olivat tärkeä osa eurooppalaista kulttuurihistoriaa aikana, jolloin yleisöille avoimet museot ja yliopistotilat avattiin sivistämään kansaa. Maailman kulttuuriaarteet tuotiin kansalaisten ulottuville kopioiden välityksellä. Antiikin veistosten kipsikopiot olivat myös meillä Suomessa luomassa pohjaa museo- ja taidealan kehitykselle. Niiden kulttuurihistoriallinen merkitys on edelleen merkittävä.

KIPSIVEISTOSKOKOELMAN KONSERVINTIPROJEKTI

Konservointityötä valittiin tekemään Yliopistomuseon ohjauksessa kaksi yritystä: Konservointipalvelu Löytö sekä Konservointiliike Patina. Yliopiston kipsiveistoskokoelman konservointiprojektissa saatiin runsaasti lisää tietoa veistoksista ja niiden rakenteista.

Lue lisää blogista: <https://blogs.helsinki.fi/parakennuksen-peruskorjaus/2020/11/10/yliopiston-kipsiveistoskokoelman-historia-ja-konservointi/>

Kipsiveistoksia Oxfordin yliopiston Ashmolean-museossa.

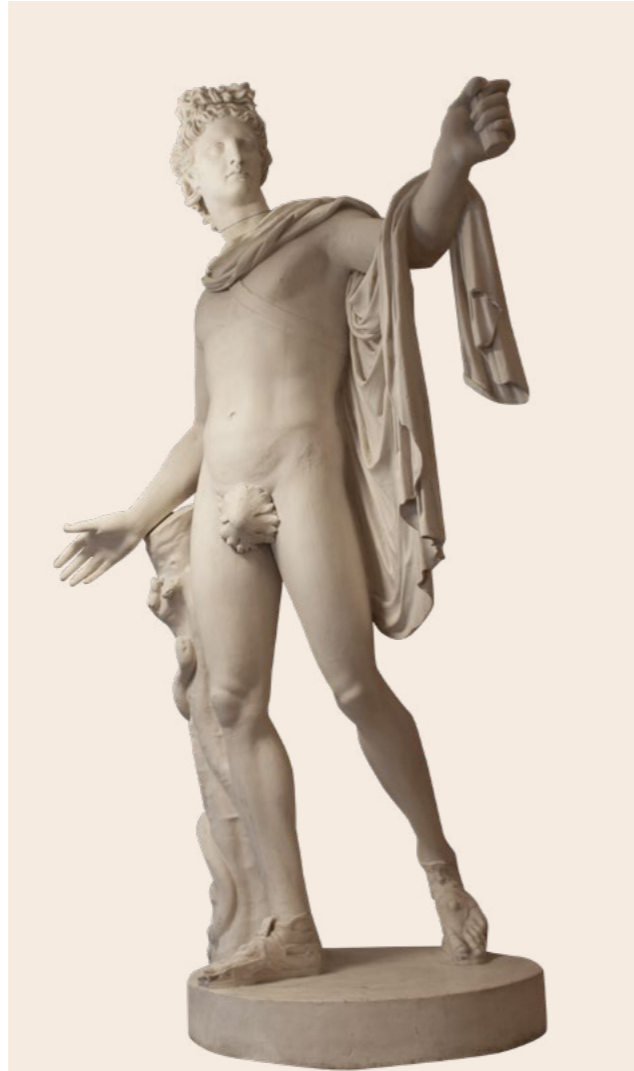

PORTAIKKO, POHJOINEN

SUURI HERCULANEUMIN NAINEN

Veistoksen nainen on pukeutunut huolellisesti laskostettuun eliitin naisen asuun ja on peittänyt hurskaasti päänsä. Alkuperäinen marmoriveistos löytyi 1700-luvulla Herculaneumin kaupungin teatterista ja sijaitsee nykyään Dresdenissä. Kyseessä on suosittu veistostyyppi, jonka hahmossa kuvattiin roomalaisajan vallasnaisia. Siitä on löytynyt yli sata versiota, joista useilla on muotokuvakasvot. Suuri Herculaneumin nainen on todennäköisesti esittänyt keisariperheen jäsentä, vaikka veistoksen kasvot ovatkin täysin idealisoidut. Piirtokirjoitus on alun perin identifioinut naisen ja kertonut tämän ansioista.

Herculaneumin nainen -kipsiveistos hankittiin yliopiston kokoelmiin vuonna 1874, Museum der Gypsabgüssestä, Dresdenistä.

KOLMAS KERROS.

BELVEDEREN APOLLO

Veistos perustuu roomalaisaikaiseen marmoriveistokseen, joka on haluttu nähdä kopiona ateenalaisen kuvanveistäjä Leokharen pronssiteoksesta 340–330-luvuilta eaa. Noin 100-luvulla jaa. tehty roomalainen veistos kuuluu Vatikaanin museon kokoelmiin. Veistos löytyi jo 1400-luvun lopulla Grottaferratasta Rooman alueelta. Veistoksen aiheena on Apollo-jumala, joka on juuri ampunut nuolen jousestaan.

Yliopiston Belvederen Apollo on hankittu Pariisista vuonna 1843 Versailles'n Artemiksen ja Laokoonryhmän kanssa samalla kertaa. Veistokset olivat ensimmäiset veistokuvakokoelman hankinnat.

Apollo oli lähes koko 1800-luvun esillä yliopiston kirjastossa ja sen jälkeen yliopiston päärakennuksen vanhalla puolella.

LAOKOON-RYHMÄ

Suurikokoinen veistoskokonaisuus Laokoon-ryhmä on kopio antiikin Rooman aikaisesta, troijalaista Laokoon-pappia ja tämän kahta poikaa esittävästä veistoksesta.

Veistosryhmä löytyi Roomasta Domus Aurean ruunioista vuonna 1506. Marmorinen veistosryhmä on attribuoitu Hagesandros, Polydoros ja Athanodoros-nimisille rhodoslaisille kuvanveistäjille, sillä roomalainen tietokirjailija Plinius (23-79 jaa.) kertoo heidän veistämästään Laokoonia esittävästä marmoriveistoksesta. Veistoksen valmistusajankohta lienee n. 50–25 eaa. Nykyään Vatikaanissa sijaitsevasta alkuperäisveistoksesta on poistettu myöhemmät restauroinnit, ja se näyttää osin hyvinkin erilaiselta kuin Helsingin yliopiston kipsikopio.

Yliopiston teos on hankittu Pariisista vuonna 1843 ylioppilaiden keräämillä varoilla. Samaa hankintaerää ovat Belvederen Apolloa ja Versailles'n Artemista kuvaavat kipsijäljennökset. Nämä kolme veistosta olivat ensimmäiset veistokuvakokoelman eli kipsiveistoskokoelman hankinnat. Kipsiveistokset haluttiin sijoittaa yliopiston tiloihin, ja ne olivat lähes koko 1800-luvun esillä yliopiston kirjastossa. Sitten veistokset ovat olleet esillä yliopiston päärakennuksen vanhalla puolella.

VERSAILLES'N ARTEMIS

Helsingin yliopiston Versailles'n Artemis on kipsikopio antiikin aikaisesta Artemis-jumalataria kuvaavasta veistoksesta. Teos tunnetaan myös nimellä Versailles'n Diana, sillä Diana oli roomalaisten vastine Artemis-jumalattarelle. Yliopiston kipsiveistoskokoelmassa teoksen nimeksi on vakiintunut Artemis, joka on kuvattu metsästäjänä. Hän on mytologiassa metsästyksen, kuun, synnytyksen, naisten, villieläinten ja metsien jumalatar.

Versailles'n Artemis on kopio roomalaisesta marmoriveistoksesta, joka on haluttu nähdä kopioksi ateenalaisen kuvanveistäjä Leokharen pronssiteoksesta 340–330-luvuilta eaa. Artemis on ensimmäisiä Ranskaan kulkeutuneita antiikin veistoksia. Paavi Paavali IV lahjoitti veistoksen Ranskan kuninkaalle Henrik II:lle 1550-luvulla ja se sijaitsee nykyään Louvressa Pariisissa.

Artemiin kipsijäljennös ostettiin Pariisista vuonna 1843 ylioppilaiden keräämillä varoilla. Samassa kaupassa ostettiin myös Laokoon-ryhmä ja Belvederen Apollo. Näiden kolmen teoksen kaupanteon hoiti Helsingin yliopiston klassillisen filologian apulainen Nils Abraham Gylden (1805–1888), joka oli koko hankkeen innoittaja. Kipsiveistokset haluttiin sijoittaa yliopiston tiloihin ja ne olivat lähes koko 1800-luvun esillä yliopiston kirjastossa. Sitten veistokset ovat olleet esillä yliopiston päärakennuksen vanhalla puolella.

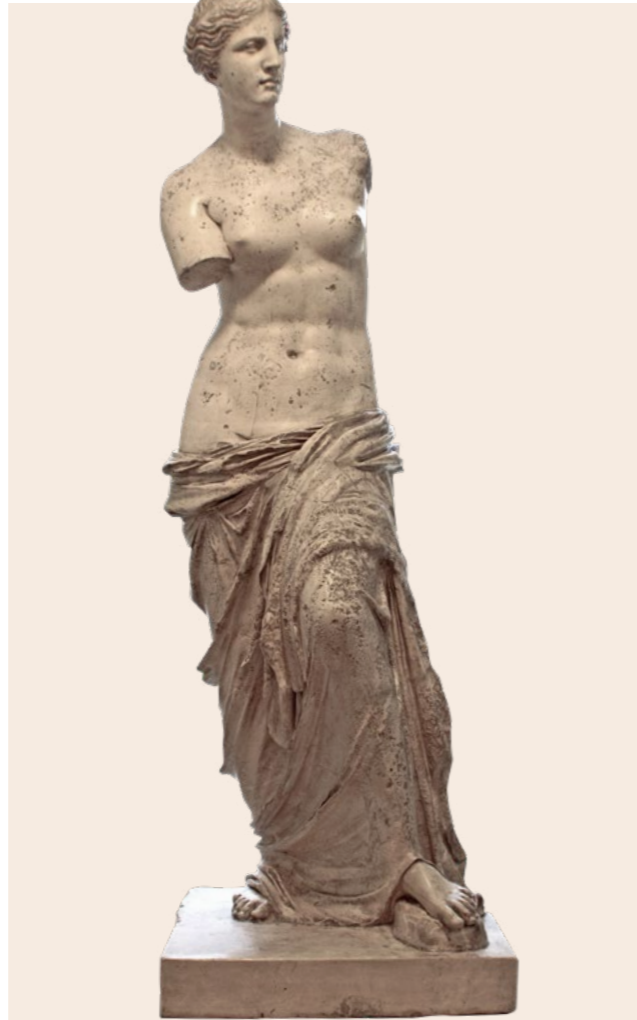
KÄYTÄVÄ POHJOINEN,
KOLMAS KERROS

PARTHENONIN FRIISI (OSA)

Kipsikopiosarja on marmorisesta reliefifriisistä, joka veistettiin noin vuosina 443–437 eaa. koristamaan Ateenan Akropoliille valmistunutta Parthenonin temppeliä. Temppelin rakennustöitä ja koristelua valvoi kuvanveistäjä Feidias (n. 490–430 eaa.). Yliopiston kipseissä nähtävät friisin osat kuvaavat ihmisten ja ratsukkojen muodostamaa kulkuetta, istuvia ja seisovia jumalhahmoja sekä peploksen eli kreikkalaisen naisten vaatekappaleen laskostamista. Friisi esittää todennäköisesti Panathenaia-kulkuetta, joka liittyi vuosittaiseen Athene-jumalattaren kunniaksi vietettyyn juhlaan. Juhlan yhteydessä jumalattarelle lahjoitettiin peplos-vaate.

Nykyään suurin osa friisistä on Lontoossa British Museumissa, jonne se hankittiin osana ns. Elginin marmoreita. Englantilainen lordi Elgin irrotutti 1801–1812 lähes kaikki Parthenonia koristanneet veistokset ja kuljetutti ne Englantiin. Jäljelle jääneet friisin osat ovat Ateenan Akropolis-museossa. Friisin kokonaispituus oli 160 metriä ja siitä on säilynyt 128 metriä. Temppelin pylväiden juurelta katsottuna friisi oli sijoitettu 12 metrin korkeuteen. Kuten kaikki antiikin marmoriveistokset, myös Parthenonin friisi oli alun perin maalattu kirkkailla väreillä. Parthenonin friisi kuuluu antiikin taiteen eniten tutkittuihin ja tulkittuihin veistoksiin.

Friisi ostettiin yliopistolle vuonna 1872, Desachy'ltä, Pariisista.

MILON VENUS

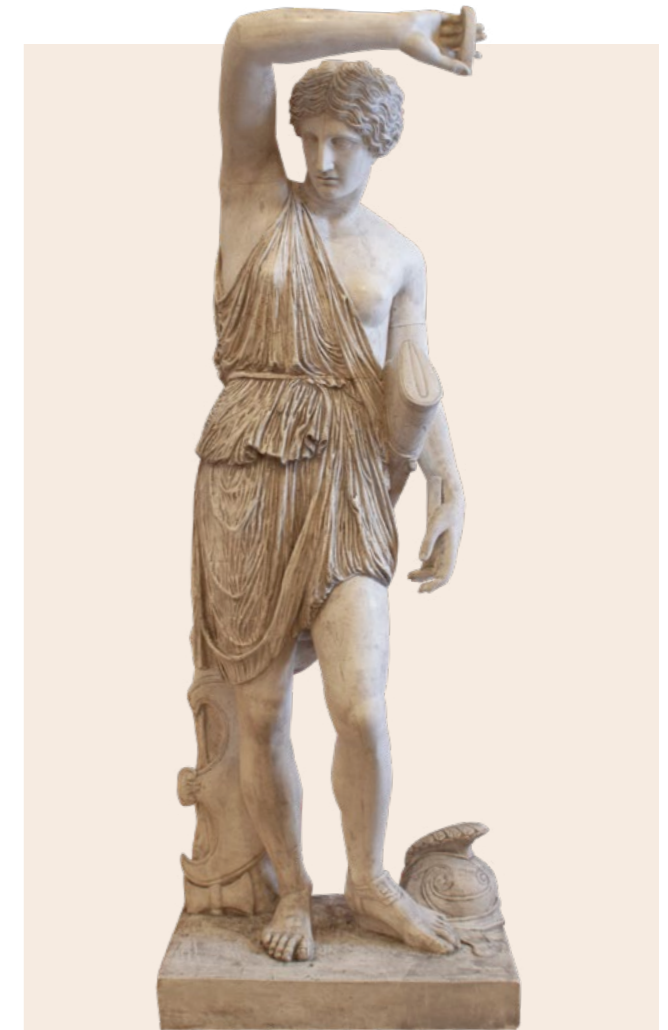
Kipsikopio kreikkalaisesta marmoriveistoksesta, joka esittää Venusta tai kreikkalaisittain Afroditea, rakkauden ja kauneuden jumalattarta. Veistos löydettiin Kykladien saariryhmään kuuluvalla Meloksen saarelta vuonna 1820. Ranskalaiset diplomaatit ostivat veistoksen, joka annettiin kuningas Ludvig XVIII:lle ja liitettiin Louvren kokoelmiin, jossa veistos on edelleen. Ranskassa oli kova tarve antiikin mestariteoksille Louvren jouduttua palauttamaan Napoleonin sotasaalina hankkimat antiikin veistokset. Kappale Milon Venuksen jalustaa piti sisällään aiemmin tuntemattoman hellenistisen kuvanveistäjän Aleksandros antiokialaisen signeerauksen, jonka Louvren viranomaiset pimittivät voidakseen liittää veistoksen Kreikan klassisen kauden suuriin kuvanveistäjiin, Feidiakseen tai Praksitelekseen. Nykyään Milon Venus ajoitetaan n. vuoden 100 eaa. tienoille. Veistoksen kadonneiden käsien asennosta ja aktiiviteetista on useita ehdotuksia. Vasen käsi on mahdollisesti pidellyt omenaa.

PORTAIKKO POHJOINEN

MARS/ARES BORGHESE

Mars oli antiikin roomalaisten tärkeimpiä jumalia. Hän oli sodan jumala ja viljelysten suojelija. Marsin kreikkalainen vastine oli Ares, ylijumala Zeuksen ja tämän puolison Heran poika. Ares oli tunnettu myös salasuhteestaan rakkauden jumalatar Afroditeen.

Yliopiston Mars / Ares Borghese on kipsikopio marmoriveistoksesta, joka hankittiin Louvreen vuonna 1807 osana Borghese-suvun kokoelmaa. Veistos on roomalaisaikainen, mutta Marsin asento ja panssari-mainen vartalo palautuvat 400-luvun eaa. kreikkalaiseen kuvanveistoon.

AMATSONI

Kipsikopio amatsonia eli naissoturia esittävistä veistoksesta. Antiikista tunnetut lukuisat Amatsoni-veistokset liitetään roomalaisen tietokirjailija Pliniuksen (23-79 jaa.) kertomaan tarinaan, jonka mukaan viisi klassisen Kreikan kuvanveistäjää olisi kilpailut parhaan Amatsonin veistämiseksi Efesoksen kuuluisaan Artemiin temppeliin. Yliopiston kipsiveistos pohjautuu nykyisin Vatikaanin museoissa sijaitsevaan roomalaiseen marmoriveistokseen, ns. Matteen Amatsoniin, jonka edustama tyyppi attribuoidaan yleensä Feidiaalle (n. 490–430 eaa.). Toisesta antiikin lähteestä tiedetään, että Feidiaan Amatsoni nojasi keihäaseen, mutta Matteen Amatsonin kädet on restauroitu nojaamaan jouseen. Veistoksen pää on restauroitu Capitoliumin museoissa sijaitsevan saman tyyppin Amatsoni-veistoksen mukaiseksi. Pliniuksen tarinan mukaan kilpailun voitti kuvanveistäjä Polykleitos (400-luku eaa.) ja Feidias olisi tullut Amatsonillaan toiseksi.

Kipsikopion hankintavuosi ei ole tiedossa, mutta teos on ostettu Louvrestä, Pariisista.

KÄYTÄVÄ POHJOINEN, NELJÄS KERROS

BELVEDEREN TORSO

Kipsikopio marmoriveistoksesta, jonka on signeerannut ateenalainen Apollonios Nestorin poika, ja joka voidaan ajoittaa 1. vuosisadalle eaa. tai mahdollisesti 1. vuosisadalle jaa. Veistoksen mieshahmo istuu kissaeläimen taljalla. Leijonantalja identifioisi miehen Herakleeksi. Pantterintalja liittäisi miehen Dionysoksen piiriin, jolloin kyseessä voisi olla satyyri Marsyas. Miehen identiteetiksi on ehdotettu myös mm. kyklooppi Polyfemosta ja Troijan sodan Aias-sankaria. Veistos lienee versio hellenistisestä pronssiveistoksesta.

Ensimmäiset tiedot veistoksesta ovat 1400-luvun puolivälistä, jolloin se kuului kardinaali Prospero Colonnaan (n. 1410–1463) kokoelmiin. Sen jälkeen veistos siirtyi kuvanveistäjä Andrea Bregnon (1418–1506) kokoelmaan ja myöhemmin paavi Klemens VII:n (1523–1534) kokoelmiin. Nykyään veistos on Vatikaanin museoihin kuuluvassa Museo Pio-Clementinossa. Veistos oli yhdessä Laokoonryhmän ja Belvederen Apollon kanssa Vatikaanin Belvederen aukion ihailuimpia teoksia. Sen vaikutus on nähtävissä mm. Michelangelon (1475–1564) maalaamissa Sikstiiniläiskappelin freskoissa.

Kipsikopion hankintavuosi ei ole tiedossa, mutta teos on ostettu Louvresta, Pariisista.

NELJÄS KERROS

DEMOSTHENES

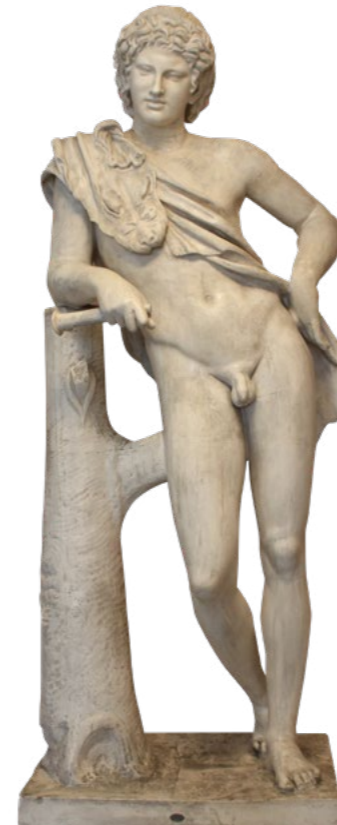
Kreikkalainen valtiomies Demosthenes eli vuosina 383–322 eaa. Hän vastusti Makedonian kasvavaa vaikutusvaltaa ja päätyi lopulta itsemurhaan. Hänestä tehtiin vuonna 280 eaa. Ateenaan postuumi pronssinen ideaalimuotokuva, jonka veisti Polyeuktos. Demosthenesta esittävät kymmenet roomalaiset veistokset perustuvat luultavasti tähän esikuvaan. Demosthenes on kuvattu veistoksissa jälkiviisaasti vaipuneena synkkiin aatoksiin. Yliopiston kipsiveistoksen marmorinen alkuteos on mahdollisesti löytynyt Toscanasta. Se oli 1700-luvulla Roomassa Villa Aldobrandinissa, josta se hankittiin Vatikaaniin 1823. Teosta on restauroitu useista kohdista kasvoista, jaloista ja käsivarsista, myös plintti on uusi. Veistos sijaitsee Vatikaanin museoihin kuuluvan Museo Chiaramontin Braccio Nuovo -galleriassa.

Kipsikopio on hankittu yliopistolle vuonna 1872 Desachylta, Pariisista.

**LEPÄÄVÄ SATYYRI/
ANAPAUOMENOS**

Lepäävä satyyri -veistos tunnetaan myös kreikan kielen "levossa" sanasta johdetulla Anapauomenos-nimellä. Veistos esittää puurunkoon nojaavaa satyyria. Veistostyyppi oli antiikissa valtavan suosittu. Siitä tunnetaan yli 100 versiota, joita on löytynyt ympäri Välimeren aluetta. Veistos onkin liitetty kuvanveistäjä Praksiteleen (n. 390–320 eaa.) Satyyriä esittävään pronssiveistokseen, jota roomalainen tietokirjailija Plinius (23–79 jaa.) kutsuu kuuluisaksi. Muita määreitä Plinius ei anna, mutta Lepäävän Satyyrin yhteyttä Praksiteleen veistokseen on perusteltu paitsi veistostyyppin suosiolla myös Satyyrin asennolla ja tyylillä, jotka sopivat yhteen Olympian Hermestä ja Dionysos-lasta esittävän, Praksiteleelle attribuoidun veistoksen kanssa.

Yliopiston kipsiveistos on kopio roomalaisesta marmoriveistoksesta, todennäköisesti Lepäävä Satyyri -veistostyyppin kuuluisimmasta versiosta, joka sijaitsee Roomassa Capitoliumin museoissa ja on ajoitettu keisari Hadrianuksen ajalle noin vuoteen 130 jaa. Kipsiveistos on ostettu Louvresta vuonna 1871. Yksi Lepäävän Satyyrin roomalainen marmoriversio päätyi Venäjältä vallankumouksen jälkeen Suomeen ja on suomalaisessa yksityisomistuksessa.

**CAPITOLIUMIN
"ANTINOUS"**

Kipsikopio roomalaisesta marmoriveistoksesta, joka on löytynyt 1700-luvun alkupuolella Hadrianuksen Villasta Tivolissa. Veistos on ajoitettavissa 100-luvulle eaa. (kaiverretut pupillit ilmaantuvat antiikin veistoksiin 100-luvun alussa eaa.), luultavasti keisari Hadrianuksen hallituskaudelle (117–138 jaa.).

Veistosta pidettiin pitkään Antinous-nuorukaisena, joka oli Hadrianuksen rakastettu. Antinous hukkuu Niiliin 130 jaa. Hänet kohotettiin palvonnan kohteeksi ja häntä esittävät veistokset levisivät ympäri valtakunnan. Antinoksen tarina kiehtoi mielikuvitusta 1700–1800-luvulla ja antiikin veistoksista löydettiin mielellään hänen piirteitään. Varsinaiset Antinosta esittävät veistokset on sittemmin pyritty tunnistamaan erityisesti hiustyylin perusteella eikä Capitoliumin "Antinous" enää sovi vallitsevaan Antinous-kuvaan. Sitä pidetäänkin nykyään yleensä Hermes-jumalana.

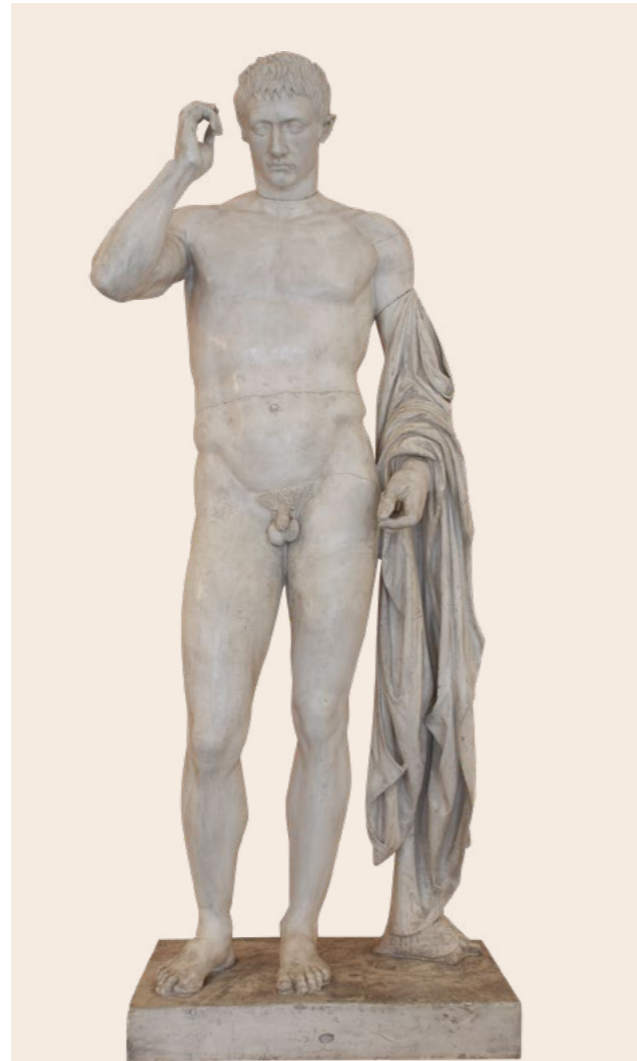
Tämän veistoksen mallina ollut alkuperäinen marmoriveistos sijaitsee nykyisin Capitoliumin museoissa Roomassa. Veistos oli kardinaali Albanin kokoelman vetonaula, kunnes paavi Klemens XII osti sen 1733 ja sijoitti Capitoliumin museoihin, jotka avattiin 1734 ensimmäisenä julkisena taidemuseona maailmassa.

Kipsikopio on ostettu yliopistolle vuonna 1875 Louvresta.

HERMES JA DIONYSOS-LAPSI

Kipsiveistos on kopio Paroksen marmorista veistystä teoksesta, joka löytyi Olympian Heran tempelin arkeologisissa kaivauksissa vuonna 1877. Kreikkalainen maantieteilijä, 100-luvulla jaa. elänyt Pausanias kertoo kyseisellä paikalla olleesta Hermestä ja Dionysos-lastasta esittävästä veistoksesta, jonka olisi veistänyt kreikkalainen kuvanveistäjä Praksiteles (n. 390–320 eaa.). Niinpä veistosta on pidetty Praksiteleen veistämänä ja antiikin taidehistoriasta tuttu Praksiteleen tyyli on rekonstruoitu pitkälti Hermeen pohjalta. Veistoksen ajoitus on kuitenkin todennäköisesti myöhempi, sillä sen plintti eli aluslaatta ja sandaalimalli ovat myöhäisempiä. Veistos saattaa olla Praksiteleen veistämän originaalin myöhäisempi kopio tai jonkun toisen saman nimisen veistäjän tekemä. Originaaliveistoksesta puuttuivat jalat, mutta oikea jalkaterä oli säilynyt. Löydettäessä veistoksen hiuksissa oli vielä jälkiä punaisesta väristä, joka on mahdollisesti ollut kultauksen pohjustus. Veistos on veistetty yhdestä marmorilohkareesta.

Kipsikopio ostettiin yliopistolle vuonna 1888 Berliinistä. Alkuperäinen teos on Olympian arkeologisessa museossa Kreikassa.

MARCELLUS

Kokoelman Marcellus on kipsikopio roomalaisaikaisesta, noin 20 eaa. valmistetusta marmoriveistoksestä. Paroksen marmorista veistetty teos kuului paavin kokoelmiin Roomassa. Ranskan kuningas Ludvig XIV osti sen vuonna 1684 Versailles'n peiligalleriaan, mistä se siirrettiin myöhemmin Louvreen, jossa se on edelleen.

Veistos esittää todennäköisesti keisari Augustuksen seuraajakseen kaavailemaa Marcellusta, Augustuksen sisarenpoikaa ja hänen tyttärensä ensimmäistä aviomiestä, joka kuoli ennen aikojaan vuonna 23 eaa. Veistoksessa Marcellus nähdään Hermes-jumalana, joka johdattaa kuolleitten sielut manalaan. Veistoksen tekijän, Kleomenes ateenalaisen signeeraus löytyy kilpikonnin kuoresta Marcelluksen viitan alta.

Kipsikopio veistoksesta ostettiin yliopistolle vuonna 1871 Louvresta.

APOLLO SAUROKTONOS/ LISKONTAPPAJA

Tästä veistoksesta tunnetaan yli 20 versiota, joita on harvinaislaatusesti säilynyt myös pronssisina. Marmoriveistos, jonka mukaan Helsingin yliopiston kipsikopio on tehty, on osa Napoleonin prinssi Camillo Borgheselta (1777–1832) vuonna 1808 ostamaa kokoelmaa. Nykyisin Louvressa sijaitseva veistos on roomalainen ja 1. vuosisadalta. Se on Apollo Sauroktonos -veistostyyppiin tunnetuin versio. Veistostyyppi pohjautuu luultavasti kreikkalaiseen alkuteokseen ja kyseessä lienee kuvanveistäjä Praksiteleen (n. 390–320 eaa.) Apollo Sauroktonos -nimellä tunnettu pronssiveistos, jossa nuori jumala tähtää liskoa nuolella. Veistosta kuvailevat roomalainen tietokirjailija Plinius (23–79 jaa.) ja runoilija Martialis (n. 40–104 jaa.), joihin säilyneiden veistosten identifikaatio perustuu.

Kipsikopio veistoksesta ostettiin yliopistolle vuonna 1872 Louvresta, jossa myytäviä antiikin veistosten kopiota pidettiin laadultaan parempina – ja sitä paitsi edullisempina – kuin saksalaisista museoista saatavia.

SOFOKLES

Veistos esittää kreikkalaista näytelmäkirjailijaa Sofoklesta (496/495–406 eaa.). Veistoksen kreikkalaisoriginaali oli pronssia ja tehty noin 340–330 eaa. Se liittyi ilmeisesti veistosryhmään, joka esitti kolmea suurta tragediarunoilijaa ja pystytettiin Ateenan Dionysoksen teatteriin. Sofokleen lisäksi ryhmään kuuluivat Aiskhyloksen ja Euripideen idealisoidut muotokuvat. Yliopiston kipsiveistoksen pohjana on roomalainen marmorikopio noin 100-luvulta. Se on löydetty yksityistalosta Terracinan kaupungista Italiasta vuonna 1839.

Roomalaisaikainen veistos on Vatikaanin museoihin kuuluvassa, vuonna 1844 perustetussa Museo Gregoriano Profanossa (vuoteen 1970 saakka Lateraanimuseo). Tätä Sofokleen veistostyyppiä kutsutaan myös Lateraani-tyypiksi museon aieman nimen mukaan.

KÄYTÄVÄ ETELÄ, NELJÄS KERROS

HERA LUDOVISI

Hera (tai joskus Juno) Ludovisi on Roomassa ensimmäisellä vuosisadalla veistetty suurikokoinen marmoripää, joka on liittynyt useista eri materiaaleista valmistettuun kolossaaliveistokseen. Ensimmäiset maininnat veistoksesta ovat 1500-luvulta, jolloin teos kuului kardinaali Federico Cesin (1500–1565) kokoelmaan. Nimensä veistos sai vuoden 1622 jälkeen, kun se siirtyi kardinaali Ludovico Ludovisin (1595–1632) omistukseen. Nykyisin veistos on Rooman Museo Nazionale Romanon kokoelmassa.

Hera Ludovisi esittää todennäköisesti Julius-Claudiusten keisarisukuun kuulunutta naista, mahdollisesti Antonia nuorempaa, jumalattaren hahmossa. Kyseinen jumalatar voisi olla Juno (Hera), Ceres tai Fortuna.

Kipsikopio Herasta hankittiin yliopistolle vuonna 1875 Frankfurt am Mainista. Se on sijainnut joitakin vuosia 1930-luvun lopulta alkaen Fabianinkatu 33:n konsistorialissa.

PORTAIKKO, ETELÄ

**SEISOVA
DISKOKSENHEITTÄJÄ**

Kipsikopio marmoriveistoksesta, joka esittää alastonta diskoksen- eli kiekonheittäjää. Roomalainen veistos on löydetty Via Appian varrelta 1771. Paavi Pius VI osti veistoksen Vatikaanin kokoelmiin vuonna 1792. Veistoksen pää ei ole alkuperäinen. Se esittää toista urheilijaa ja löytyi samoissa kaivauksissa kuin kiekonheittäjä, jonka vartaloon se liitettiin. Antiikin kuvanveiston kuuluisampi kiekonheittäjätyyppi esittää urheilijaa jännittyneenä sinkoamaan kiekon ja perustuu kreikkalaisen kuvanveistäjä Myronin (400-luku eaa.) pronssiveistokseen. Lepäävä kiekonheittäjä on lähempänä Polykleitoksen (400-luku eaa.) tyyliin liitettyä asentoa ja lihaksiston käsittelyä. Se onkin haluttu nähdä roomalaisena versiona kiekonheittäjää esittävästä pronssiveistoksesta, jonka Polykleitoksen oppilas Naukides veisti 300-luvun alussa eaa. ja josta kertoo roomalainen tietokirjailija Plinius (23–79 jaa.). Veistoksesta tunnetaan viisi kokonaan säilynyttä roomalaista versiota.

Kipsikopio ostettiin vuonna 1871 Louvresta.

**GABIIN ARTEMIS /
ARTEMIS BRAURONIA**

Gabiin Artemis on marmoriveistos, joka löydettiin nimensä mukaisesti Gabiista, Rooman läheltä vuonna 1792. Muut siitä käytetyt nimitykset ovat Artemis Brauronia tai joskus Viittaansa kiinnittävä tyttö. Louvren museossa nykyään oleva Gabiin Artemis -veistos, jonka mukaan yliopiston kipsikopio on tehty, on yksi tämän veistostyyppin viidestä tunnetusta roomalaisesta versiosta. Kreikkalainen maantieteilijä Pausanias (100-luku jaa.) kertoo kuvanveistäjä Praksiteleen (n. 390–320 eaa.) veistämästä Brauronin kaupungin Artemista esittävästä veistoksesta Ateenan Akropoliilla. Brauronissa Artemiin kulttiin liittyi nuorten naisten harjoittama vaatteiden uhraaminen, joten Gabiin Artemis on haluttu nähdä versioksi Praksiteleen veistoksesta, jossa jumalatar olisi pukeutumassa lahjaksi saamaansa asuun. Lisäksi Gabiin Artemis sopii käsitykseen Praksiteleen tyylistä, joka pohjautuu pitkälti Olympian Hermes ja Dionysos-lapsi -veistokseen.

Kipsiveistos on ostettu Eichleriltä, Berliinistä vuonna 1871.

ATHENE GIUSTINIANI

Kipsikopio veistoksesta, joka on roomalainen, Antoninusten aikainen kopio todennäköisesti 400- tai 300-luvun eaa. kreikkalaisesta pronssisesta originaalista. Ensimmäiset maininnat veistoksesta ovat vuodelta 1631, jolloin se kuului Giustinianisuvun kokoelmaan. Paavi Pius VII hankki veistoksen Vatikaanin kokoelmiin vuonna 1817. Nykyisin alkuperäinen veistos sijaitsee Vatikaanin museoihin kuuluvan Museo Chiaramontin Braccio Nuovo -galleriassa. Athenen kypärässä oleva sfinks on restauroinnin yhteydessä tehty lisäys, samoin molemmat käsivarret.

Kipsiveistos ostettiin yliopistolle vuonna 1872. Hankintapaikka ei ole tiedossa, mutta teos on mahdollisesti ostettu Berliinistä.

HELSINGIN YLIOPISTOMUSEO

VEISTOSKUVAT: SAARA SEPPÄLÄ, HELSINGIN YLIOPISTOMUSEO

GRAAFINEN SUUNNITTELU: SOILE LEMETTINEN, RIORIO